

Fortsættelse 13):

FØRST NOGLE FOTOS

Her ses jeg stående foran huset på Rosnæs i sommeren 2001, hvor Birgit og jeg besøgte stedet og byen Nakskov i øvrigt. Det frodige træ udenfor det mørke plankeværk, som anes bagved, fandtes formentlig også i min barndom, da vi boede i huset, men har da formentlig haft nogenlunde samme størrelse som træet til venstre. Gårdspladsen var dengang lukket inde bag et hvidmalet plankeværk, som her ligger i skygge, bortset fra lågen, der ses lige til højre for mig. – Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

Herover ses udhuset, hvor der var vaskerum bag det nærmeste vindue ud mod Riddersborgvej, og med adgang gennem den dør, der ses i gavlen og nærmest plankeværket. Vinduet til højre hørte til det opbevaringsrum, som hørte med til mine forældres lejemål. Det samme gjorde toilettet og brændselsrummet, som lå i udhusets modsatte side. Vaskerummet var fælles med kaptajnsfamilien i stueetagen, som i øvrigt havde eget toilet i tilslutning til deres lejlighed, og deres brændselsrum lå i en sidebygning til venstre i gården. Det gule hus til højre lå der også dengang, men var da hvidmalet som alle de øvrige huse på Rosnæs. Senere er mange af husene blevet malet i samme okkergule farve. – Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

Her er et kig ind i gården til 'vores' ejendom, fotograferet i sommeren 2001. I forgrunden til venstre ses indgangen til stueetagens lejlighed, mens indgangen til førstesalen anes bag den mørke postkasse i baggrunden. Til højre ses gavlen af udhuset med vinduet ind til vaskerummet. Dengang var hverken indgangspartiet eller gårdspladsen bag ved græsbevokset, men så vidt jeg erindrer enten asfalteret eller belagt med fliser. Allerbagest under træerne anes det mørke udhus, som kaptajnsfamilien disponerede over. - Privatfoto: © 2001 Harry Rasmussen.

HURRA, CIRKUS!

Ved flytningen fra Tillitse i april 1937 gik jeg i 2. klasse i Tillitse Skole, og det fortsatte jeg med, da vi flyttede til Nakskov, hvor jeg kom til at gå i Tårsvejens Skole. Efter sommerferien blev jeg rykket op i 3. klasse, men det er ikke meget, jeg husker fra tiden dér. Klassekammeraterne fra den tid husker jeg desværre heller ikke, skønt jeg burde have kunnet huske i hvert fald nogle af dem. Men det er som om jeg slet ingen hukommelse har i den sammenhæng.

Min daglige vandring til og fra skolen, var på en lille km, og en del af vejen gik hen over et stort, græsbevokset område, som blandt andet brugtes til studeplads for omrejsende cirkus. Det var i reglen Cirkus Miehe og Cirkus Benneweis, der hvert år i sommersæsonen kom til byen, ikke mindst til stor glæde for os børn, som for nogles vedkommende - i al fald mig iberegnet - så måbende til, når de store telte blev rejst. Vi var nogle få stykker, der ofte

snusede nysgerrige omkring de mange spændende cirkusvogne, og især vakte de forskellige rovdyrbure med løver, tigre og leoparder, en sød gysen, som fik os til at holde en respektfuld afstand fra de farlige, men heldigvis solidt indespærrede dyr. Elefanterne indgød os nok respekt, hvilket dog mere var på grund af deres kolossale størrelse, end fordi de virkede frygtindgydende. Vi havde dog hørt, at elefanter godt kunne blive vrede og gå amok, og så var de faktisk på deres måde lige så farlige som rovdyrene.

Det var inde i den omtalte baggård til huset på Rosnæs, som jeg mener var flisebelagt dengang vi boede der, at mine cirkusforestillinger fandt sted. Adgangen skete gennem porten i det plankeværk, som var og stadigvæk (august 2006) er mellem huset (til venstre) og udhuset (til højre). Kaptajnsfruen i stueetagen sagde aldrig noget til, at der kom en del børn til disse arrangementer, som da stort set også blev afviklet stille og fredeligt.

Cirkus Benneweis havde dengang en domptør ved navn Manfred Benneweis, som særlig fremførte rovdyrdressur med bengalske tigre, et flot og dygtigt udført nummer, der afkrævede de fleste mennesker dyb respekt hos både voksne og børn. Han blev senere biologisk far til den nok så berømte nutidige ejer af Cirkus Benneweis, Diana Benneweis. Datteren blev imidlertid allerede som lille adopteret af cirkus' forrige og mangeårige direktør, Eli Benneweis, og dennes kone, og hos disse to blev hun opdraget til engang ude i fremtiden at skulle efterfølge plejefaderen som ejer af og direktør for Cirkus Benneweis. Cirkus Benneweis var desuden også kendt for sin hestedressur, som i de seneste år blev fremført af 'cirkusprinsessen' Diana Benneweis, der hermed viste sine store evner som dygtig og kompetent dressurrytter.

Cirkus Miehe var især kendt for sine musikalske klovner, som morede børn og barnlige sjæle, så at alle var ved at revne af grin. Begge cirkus havde også de spændende trapeznumre, hvor dygtige artister svang sig højt oppe under cirkuskuplen og undervejs udførte dristige og nervepirrende øvelser, som fik publikum til at holde vejret af spænding. Drama, spænding og komik hørte til de faste ingredienser i en god cirkusforestilling.

På hjemvejen efter skoletid gjorde jeg gerne ophold på cirkuspladsen, hvor jeg havde lejlighed til at kigge ind i det store, tomme telt, og se nogle af dressurhestene gå og græsse frit bag en indhegning, ligesom elefanterne var ude i det fri, men lænket ved den ene fod, så de ikke kunne stikke af. Desuden fik man lejlighed til at se nogle af artisterne, der jo boede i de såkaldte skurvogne, enten øve sig eller slappe af og nyde solen for en kortere stund, inden arbejdet og pligterne igen kaldte.

Herover ses Tårsvejens Skole, som den almindeligvis blev kaldt i min barndom, men i august 2006, hvor dette billede er taget, kaldtes den for Madeskov-skolen. Det er desværre ikke mange erindringer, det er blevet mig beskåret at have fra min skolegang her. – Privatfoto: © 2006 Harry Rasmussen.

Men det var gerne synet og oplevelsen af cirkusmiljøet, der satte min egen fantasi i sving, så jeg fik lyst til at arrangere og spille mine egne cirkusforestillinger for kvarterets børn. Lysten til at sætte noget i sving og dirigere forløbet, har faktisk fulgt mig lige siden min tidligste barndom, og den har ikke forladt mig endnu her i mit syvoghalvfjerdsindstyvende år. Nu er det kun kræfterne og til dels pengene, der sætter en grænse for min udfoldelse.

De store cirkus havde som sagt altid flotte hestedressurnumre på programmet, og da det ikke var ualmindeligt at have op til 20 heste i manegen på én gang, så fyldte de aflange telte, hvor hestene var opstaldede, når de ikke optrådte, en stor del af cirkuskomplekset. Desuden havde cirkus dengang ofte trækheste til at køre cirkusvognene omkring fra sted til sted i de egne af landet, hvor man aflagde besøg.

Heste var de fleste af os børn dengang forholdsvis fortrolige med, i den forstand, at vi så godt som dagligt så heste alle vegne, for de fandtes endnu i stor udstrækning som trækdyr både på landet og i byerne. Deciderede rideheste var det derimod i reglen forbeholdt de mere velstillede borgere at eje og bruge. Mekaniseringen af landbruget var kun så småt begyndt, og det var endnu kun i storstæderne, at automobilet kunne ses i relativt stort antal. Dog var det i slutningen af 1930'erne og begyndelsen af 1940'erne intet imod, hvad der senere skulle komme. Under krigen og Besættelsen 1940-45 stagnerede antallet af biler, idet der på et tidspunkt ikke var benzin at få til privatbiler og til sidst heller ikke til vare- og transportbiler. De relativt få biler, der var på gaden, blev drevet ved hjælp af de såkaldte gasgeneratorer, nogle ildelugtende og rygende ovne, som gerne var anbragt bag bilens førerhus eller bag på bilen. De

blev fyret med brænde og brunkul. Men efter krigen, hvor benzintilførslen efter-hånden blev normaliseret igen, steg antallet af biler og dermed også biltrafikken stort set støt fra omkring midten af 1950'erne og op gennem 1960'erne og 1970'erne, og fortsatte i 1980'erne og 1990'erne.

Men apropos cirkus, så skete det også, at nogle af os knægte fik lov til at hjælpe med et eller andet på cirkuspladsen, og til gengæld lod de venlige cirkusarbejdere os forstå, at de ville se gennem fingre med det, hvis vi til en af eftermiddags-forestillingerne kravlede ind under teltvæggen og fandt os en diskret ståplads øverst oppe og bagest på tilskuerpladserne. Her kunne de modigste og største af os være så heldige at se i al fald en del af forestillingen. Hvis altså ikke ståpladserne var fyldt op i forvejen med et betalende publikum, som natur-ligvis ikke syntes om at blive skubbet til side af et par mindreårige "smugkiggere".

Det kunne dog også hænde, således som det gjorde for mig, at éns mor, gerne mod løfte om en eller anden passende genydelse, forbarmede sig og gav penge til den eftertragtede entrébillet til de morsomme klovne-løjer, spændende artistoptrin og nervepirrende rovdrydressurer, der foregik i den savsmuldsbedækkede manege. Det var som at få adgang til sine drømmes paradis. Men senere, når den lovede genydelse blev afkrævet af éns mor, var viljen til at udføre denne ikke særlig stor, og undskyldningerne for at slippe, mange.

MIN TID SOM "CIRKUSDIREKTØR" MM.

Som barn var jeg stærkt optaget af cirkus og artisteri, og jeg lavede selv nogle gange cirkusforestillinger for legekammeraterne og andet nærtboende børnepublikum. Det skete hjemme på gårds-pladsen til den ejendom, hvor min familie og jeg boede på overetagen, mens underetagen beboedes af en sømandsfamilie. Manden var kaptajn på et af ØK's store skibe, og begge de to voksne sønner var styrmænd sammesteds. De tre mænd var ofte hjemmefra i lange perioder, fordi de sejlede på det fjerne Østen, og når de en gang imellem kom hjem, vakte de opsigt, fordi de da gerne ankom iført snehvide uniformer og tropehjelm, formentlig mest for at dupere det mere gemene pak på Rosnæs. Der er vel forskel på folk! Men ellers var kaptajns-familien forresten meget harmløse og lod os andre i fred, og så vidt jeg erindrer, havde min familie og jeg intet udestående med dem. Alligevel forekom det mig meget lettere og bedre at lave cirkus og andre løjer, når jeg vidste, at kaptajnen og hans sønner var langt borte over verdenshavene og at det ville vare længe, før de dukkede op igen. Kaptajnskonen så og hørte vi i det daglige ikke meget til, men det hændte dog, at jeg engang imellem fik et glimt af hende, når hun gik ud eller kom hjem.

Huset, vi boede i, var som nævnt forholdsvis stort og hvidkalket, og med rødt tegtag. Vores indgangsdør lå i den nordlige ende af bygningen, hvor en

indvendig trætrappe førte op til vores lejlighed på første sal. Her var køkken, stor spisestue, et stort soveværelse og et mindre værelse, hvori jeg og min lillebror Benny havde vores senge. Bent, der endnu kun var en baby, sov inde hos mor og far i soveværelset. Toilettet, som var fælles for os og kaptajnsfamilien, var placeret i et aflangt udhus, som også var hvidkalket og havde rødt tegltag, og som var beliggende på den modsatte side af den asfalterede gårdsplads. I modsætning til det gammeldags lokum i Tillitse, var der her tale om et rigtigt WC med porcelænskumme, træsæde, som kunne slås op, og træk og slip. Det var en rar og behagelig forandring fra den fyldte lokumsspand, der altid skulle tømmes ud bagest i haven, hvad enten det var sommer eller vinter. Det moderne WC (Water Closet) var dog ikke noget fuldstændig nyt, hverken for mig eller mine forældre, for sådan et havde min onkel Johannes og tante Alma også i deres lejlighed omme på Tollesensvej, hvor de efterhånden havde boet i en del år.

I udhuset var der forresten også fælles vaskerum med gruekedel, vaskebænke og baljer, og desuden to pænt store og lidt aflange rum, hvoraf det ene hørte til vores lejlighed. Her havde far værksted, og her stod vores cykler, og her opbevaredes desuden forskellige effekter, som der ikke var plads til i lejligheden. Lejligheden var kakkellovnsfyret, som de fleste lejligheder og huse var dengang, og brændselet blev opbevaret i et skur, der lå i gårdspladsens modsatte side. Skuret havde halvtag og var delt i to rum, et til lejligheden i stuen og et til lejligheden på første sal.

MIT EGET LILLE CIRKUS

Men når der havde været cirkus i byen, blev jeg gerne inspireret til selv at arrangere cirkusforestillinger. Så op-trådte jeg især selv i "manegen", der som regel var indhegnet af nogle tomme træ- eller papkasser, som var stillet op i noget, der skulle forestille en rundkreds, og som altså udgjorde "pisten". Så lod jeg bud gå rundt i nabolaget, for at hidkalde det i reglen interesserede og ivrige børnepublikum. Billetten kostede 5 øre og gav adgang til at sidde på de få interimistiske bænkerækker, som udgjorde tilskuerpladserne. Bænkene bestod af nogle brædder, der var lagt hen over to trækasser, en i hver ende af brættet. Kom der flere publikum-mer, end der kunne sidde på bænkene, - hvad der forresten sjældent gjorde - så kunne de få en ståplads for 2 øre. For resten ville de fleste gerne nøjes med en ståplads, især fordi det i reglen kneb med kontanter - 5 øre var faktisk for noget at regne endnu i slutningen af 1930'erne. For dette beløb kunne man købe et kræmmerhus bolsjer eller et par lakridsstænger i slikbutikkerne eller hos købmanden. For 2-3 øre kunne man få det halve, og derfor foretrak størsteparten af børnepublikummet til mine cirkusforestillinger, at bruge godt den ene halvdel af femøren til at købe slik for og den anden halvdel til at betale en ståplads i mit cirkus.

Det betød, at der faktisk var mange tomme bænkepladser, og det fandt de børn med ståpladser jo hurtigt ud af. Efter at jeg som "kontrollør" havde billetteret alle og vist dem på plads og dernæst havde optrådt i egenskab af "direktør" og "sprechstallmeister", og som sådan annonceret, hvad der ville komme af cirkusnumre, skiftede jeg over til at optræde som klovn eller tryllekunstner. Det varede da heller ikke længe, før den ene efter den anden af de stående lige så stille satte sig på en af bænkerne ved siden af dem, der allerede sad der, fordi de havde betalt for det. Kun de allermest spagfærdige blev stående på deres pladser, og det gjaldt i reglen pigerne, der sjældent var så dristige eller frække som drengene. Det var sjældent at nogen protesterede, og jeg gjorde det heller ikke selv, for jeg vidste, at så vankede der øretæver af de stærkeste og mest dominerende af drengene.

Men det gik jo unægteligt ud over fortjenesten og "gagerne" til cirkusdirektøren og cirkuspersonalet, der som regel kun bestod af én person, nemlig mig selv. Det skal dog siges, at det ikke primært var for pengenes skyld, at jeg lavede cirkusforestillinger, eller senere teater- og filmforestillinger. Penge har aldrig haft særlig stor betydning for mig, tværtimod har jeg altid betragtet disse som et nødvendigt onde, som jeg for øvrigt heller aldrig har været specielt god til at tjene, bortset fra min tid med tegnefilmen "Fyrtøjet" 1943-45, og senere, da jeg 1986-87 og 1989-90 var medarbejder på et par af Jannik Hastrups store tegnefilm..

"HOKUS POKUS, FILIOKUS"

Som nævnt optrådte jeg selv på omtrent alle niveauer i forbindelse med cirkusarrangementet: direktør, cirkusarbejder, billetsælger, kontrollør, klovn og tryllekunstner. De to sidstnævnte "roller" holdt jeg især meget af at udføre. Jeg elskede at klæde mig ud i noget gammelt tøj, som mor havde overladt mig til formålet, og jeg vidste ikke noget bedre end at klovne, så godt jeg kunne. Om det var morsomt set med mit publikums øjne, ved jeg faktisk ikke, men de klappede i al fald af mine numre.

Også tryllekunstnermetieren fascinerede mig meget og havde gjort det i nogle år, siden jeg engang ved en eller anden lejlighed havde set en rigtig tryllekunstner udføre sine forbavsende tryllesnumre. Et par år før, medens vi endnu boede i Tillitse, havde jeg fået et såkaldt "tryllesæt" i fødselsdagsgave af mine forældre, som jeg selv havde ønsket mig. Det indeholdt foruden den obligatoriske tryllestav også nogle bægre og røde og hvide kugler, små spillekort og meget andet. Jeg øvede mig så godt jeg kunne, men det var faktisk sværere at udføre de forskellige trick, end jeg havde forestillet mig. Den egentlige grund til mit ønske om at få det nævnte tryllesæt, var i virkeligheden nok så meget, at jeg gerne ville finde ud af, hvordan man bærer sig ad med at udføre de magiske trick, som jeg allerede dengang i Tillitse, i en alder af 6-7 år,

syntes var beslægtede med det store magiske nummer, der hedder "de levende billeder".

Men meget apropos mine cirkusforestillinger, så kan min fætter Dennis, der engang var på nogle dages besøg hos os, mens vi boede på Rosnæs, fortælle følgende om disse forestillinger og sin egen medvirken: "Vi hentede alle områdets børn til cirkusforestilling på jeres gårdsplads. Jeg skulle lave gymnastiske øvelser på en hvid havebænk (jeg var ved at brække nakken), og du skulle synge: "Jeg er havren ...", men var for genert og ville kun, hvis du måtte sidde under et tæppe som var lagt over havebordet." (Dennis i brev af 25.1.1999).

Ak ja, min kære fætter har sikkert ret, for jeg var vældig genert, samtidig med at jeg i fantasien omgikkes med vældige planer om en gloriøs fremtid som et eller andet ved "musikken". Men det stod mig endnu ikke knivskarpt, om det skulle være som cirkusklovn, cirkusdirektør, tryllekunstner eller biografdirektør eller noget helt femte, jeg skulle gøre mig gældende. Min plan om at ville lave tegnefilm, som var blevet vakt et par år tidligere under skoleudflugten til Nykøbing F., lå af gode grunde naturligvis stadig i dvale i underbevidstheden og afventede den rette tid, inspiration og tilskyndelse.

Nogle år senere, og efter at vi i 1939 var flyttet til København, tilbragte jeg i reglen skolesommerferierne fra i al fald 1940 og til og med 1942 hos min tante, onkel og fætter på Tollesensvej i Nakskov. Her udvidede jeg forresten mit "repertoire" med et bugtalernummer, hvori jeg optrådte med en dukke med bevægelig mund, jeg selv havde lavet, og som fik navnet "Lodvig". Der var dog ikke tale om et ægte og såkaldt ventrilokvist-nummer, men kun om en imitation, hvor- under jeg forsøgte at tale uden at bevæge læberne. Forsøgene faldt åbenbart heldigt ud, for de vakte megen opmærksomhed og jeg fik stor applaus af både mit børne- og voksenpublikum, der dog nok ikke har været særlig kritisk. Jeg var ellers ikke så lidt af en dagdrømmer, og jeg nærrede store visioner om en fremtid, der skulle have noget med underholdning og film at gøre. Det var specielt tegnefilmmediet, jeg havde i tankerne som målet for mine store forhåbninger.

Her i provinsbyens lilleverden mærkede folk i øvrigt foreløbig ikke meget til hverken krigen eller tyskernes besættelse af Danmark i april 1940. Livet gik sin stille, vante gang og folk passede deres job og for det meste hver sit. Alt dette skal jeg dog først for alvor vende tilbage til i kronologisk rækkefølge.

Men medens livet altså gik stille og fredeligt i den provinsielle danske lilleverden, så det noget anderledes ud ude omkring i den store verden, hvor økonomisk, politisk og social uro i større eller mindre grad hørte til dagens orden. I året 1936 havde den tyske kansler Hitler ladet tyske tropper besætte den demilitariserede Rhinzone, men med ordre til tilbagetrækning, hvis de mødte modstand. Det gjorde de ikke, idet Vestmagterne nøjedes med svage

protester. Vejen var derfor åbnet for en storstilet tysk nazistisk oprustning efter en plan, udarbejdet af daværende rigsluftfartsminister og øverstkommanderende for luftvåbnet Hermann Göring (1893-1946), som ved samme lejlighed var blevet udnævnt til leder af den fireårsplan, der skulle bringe det tyske militær på fode igen.

Den tyske nazistiske genoprustning, som skete i modstrid med de kapitulationsbetingelser, som tyskerne havde måttet underskrive i 1918 efter afslutningen af 1.verdenskrig, skulle i løbet af få år medvirke til at kaste verden ud i en ny storkrig af endnu større dimensioner end den foregående.

(Fortsættelse følger i afsnit 14)